

632.8

4-76

7491

1533

2002

2011

632.8

4-76

№ 649

ՓԻԼՕՔՍԷՐԱ

ԿԱՄ

ԽԱՂՈՂԻ ՈՐԹԻ (ՎԱԶ)

ՄԻ ՆՈՐ ՀԻՒՆԴՈՒԹԻՒՆ

1008
35854

ՅՕՐԻՆԱԾ

Կովկասի գիւղատնտեսային ընկերութեան յանձնարարութեամբ՝ սոյն ընկերութեան անդամներից կազմած մասնաւոր յանձնաժողովի ձեռքով:

Տ Փ Խ Ի Ս

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅԻ ՏՊԱՐԱՆ

ՕՐԲԵԼԵՆ ՓՈՂՈՑ № 5

1884

16958

ՄԱՐԿԻՆ

Ս.Ս.Մ.

Կովկասի սահմանակից Ղրիմ թերակղզու խաղողի աշ-
գիներուն ֆիլոքսերա խաղողի որթի կործանելու հիւանդու-
թիւնը երեւալու պատճառով՝ Կովկասի գիւղատնտեսային
ընկերութիւնը պարտք համարեց հրատարակել, բացի լրագ-
րական յօդուածներէն, և ներկայ յօդուածս էլ՝ ի գիտութիւն
ընդհանրութեան և մանաւանդ գինեգործներին ու աշգե-
տէրներին տեղեկացնելու այն վտանգը, որ սպառնում է խա-
ղողի որթին այս հիւանդութիւնը:

ՄԱՐԿԻՆ

«ամենայն մամկնողովման միաստատար»-ի փառքով
ձանքով բոլորման ամենայն միջոցով
փոքր-ոմէ փոքր ամենայն զգուշացնել

ԱՐՏԱՏՊԱԾ «ԱՐԶԱԳԱՆԻ» ՇԱՐԱԹԱԹԵՐԹԻՅ

ՄԱՐԿԻՆ

Перепечатано изъ 30 № газеты Ардзаганкь, по распоря-
жению Кавказскаго Общества Сельскаго Хозяйства.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

- I Խաղողի որթի նոր հիւանդութեան երեւիլը:
II Ի՞նչ բան է ֆիլոքսերա:
III Ֆիլոքսերայի բաղմանալը՝
ա. անլիւ ֆիլոքսերա,
բ. թեւոր ֆիլոքսերա,
գ. Սրա և եւ ֆիլոքսերա,
դ. Ձերային շաւեր ֆիլոքսերային:
IV Թէ ինչպէս ֆիլոքսերան վնասում է խաղողի որթին
V Թէ ինչպէս է տարածվում այս նոր հիւանդութիւնը՝
ա. Անլիւ ֆիլոքսերան ստանալով արդարեւ ինչ-
բ. Թեւոր ֆիլոքսերան թաւում է,
գ. Մարդիկ անգիտելով իրենց համար էն այս ճիշտը:
VI Թէ որտեղից է անցել այս միջատը Եւրոպա:
VII Ինչպէս պէտք է իմանալ ֆիլոքսերայի գոյութիւնը խաղողի որթի
մէջ այդպիսով՝
ա. Պէտք է ընել արդարեւ հասերը և
բ. արհարելը:
VIII Կարելի է արդեօք պաշտպանել Կովկասի այգիները այս նոր
հիւանդութիւնից:
IX Թէ ինչ է սպառնում ֆիլոքսերան Կովկասին:
X Թէ ինչ պէտք է անենք մենք այս նոր հիւանդութեան դէմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

ԽԱՂՈՂԻ ՈՐԹԻ (ՂԱԶ) ՆՈՐ ՀԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ
(ՖԻԼՕՓՍԻՐԱ *)

1 Խաղողի որթի նոր հիանդուծնան երեւիլը:

Տասն ու Հինգ տարի առաջ արեւմտեան Եւրոպայում սկսեցին նկատել, որ խաղողի որթը, առանց աչքի ընկնող պատճառների, վատ կերպով է ծաղկում, պտուղները դանդաղ են լցւում և ճմշկուելով՝ վատ էին հասնում: ձիւղերը նոյն դանդաղութեամբ աճելով՝ մնում էին նիհար կամ բարակ: Աշնանը տերեւները դեղնում էին և սովորականից առաջ թափւում: Չորս Հինգ տարի կամ երբեմն աւելի ժամանակից յետոյ այս տեսակ հիւանդութիւն ունեցող ծառերից ուրիշ ոչինչ չէր մնում, բայց եթէ չորացած որթերը միայն:

Խաղողի որթը ունեցել է և ունի այլ և այլ հիւանդութիւններ, որոնք շատ անգամ խիստ կործանիչ են եղած: Բայց այս բոլոր հիւանդութիւնները կամ ժամանակաւոր կերպով են խափանում խաղողի որթի աճումը բերքը նուազեցնելով՝ և կամ եթէ հիմնովին փչացնում են, այդ ժամանակ առանձին առանձին որթերը միայն փչանում են, մինչդեռ ալգիի մեծ մասը չէ վնասւում: Բացի սրանից բոլոր այս հիւանդութիւնները, որոնց թւում և *Oidium tuckeri* (Հայերէն թող կամ մոխիր) վարակում են խաղողի որթի միայն արտաքին մասերը, այսինքն՝ տերեւները, պտուղները և ճիւղերը: Այս պատճառով է ահա, որ այս հիւանդութիւն-

*) Ութեկցի:

ները շուտով են նկատուում: Այս Հիւանդութիւններով վարակուած խաղողի որթերի նոյն իսկ բժշկելը այնչափ դժուար չէ: Այս Հիւանդութիւնները խաղողի որթի արմատները անվնաս են թողնում, որով և որթի արտաքին մասերը մի քանի ժամանակից լետոյ նորոգվում են: Այսպիսով վերականգնում է որթերի ոյժը:

1868 թ. միայն գիտնականներին յաջողուեցաւ գտնել կամ յայտնագործել, որ այս նոր Հիւանդութիւնը առաջացնում է մի առանձին միջատ՝ Հիւանդ որթերի արմատներում ապրող:

II Ի՞նչ բան է ֆիլօքսերա կամ խաղողի ոչիւր:

Գիտնականները անուանեցին այս միջատին լատինական անունով *phylloxera vastatrix* (ֆիլօքսերա վաստատրիքս), որ և ռուսերէն կոչում են խաղողի ոչիւր, որովհետեւ այս միջատը նման է զանազան տեսակ ոչիւրներին, որոնք այլ և այլ բոյսերի տերեւների վրայ են ապրում՝ օրինակ վարունգի, կաղամբի, վարդի և այլն: Այս միջատը ասեղի ծակից աւելի մէջ չէ և հազիւ թէ կարելի է նկատել պարզ աչքով: Իսկ եթէ նայենք խոշորացուցով՝ միջատը երևում է երկարաձև առջևից կլոր և գէպի ներքև ծռած գլխով, ետևից նոյնպէս կլոր կամ սրածայր: Մարմինը թափանցիկ է, գոյնը թուխ գեղնաւուն և կամ թուխ կանաչաւուն, որ աշխարհ թուխ կարմրաւունի է փոխվում: Ունի երեք զոյգ թաթիկներ և գլխի վրայ թուխ կարմրաւուն աչքեր, երկու բարակ բեխեր, ծռուած ծայրիկներով, իսկ բերանի փոխարէն մի բարդ և ուժեղ կնճիթ, (տես պատկեր 1, 2 և 3 a b) որով միջատը կպչելով խաղողի որթի արմատի նուրբ մասերին՝ ծծում է որթի սննդաբար Հիւթը:

III Ֆիլօքսերայի բազմանալը:

Ֆիլօքսերան մի միջատ է գլխաւորապէս առանց սեռի, այսինքն՝ բազմանում է առանց բեղմնաւորութեան:

Այս ֆիլօքսերան գարնան սկզբին սկսում է ձուաներ ածել 30—60 հատ և շարունակում է մինչև ցրտերի սկսելը, երբ արդէն միջատը մտնում է գետնի խորքը և ենթարկւում է ձմերային քնին: Այս միջատի ամեն մի ձուն (տես պատ. 4) գրեթէ երկու անգամ փոքր է նոյն իսկ իրանից: Ձուն երկարաձև է, հարթ գեղնագոյն մակերևոյթով, որ լետոյ մոխրագոյնի է փոխւում:

Այս ձուից 8 կամ 10 օրուայ մէջ գոյանում է թրրթուր, որ շատ նման է իւր մօրը, թէև նրանից փոքր: Այս նորեկուկ ոչիւր՝ չափազանց շարժուն և աշխույժ լինելով՝ յարմար տեղ է գտնում խաղողի որթի արմատներում, որոնց կպչելով շարունակում է իւր մօր կործանիչ գործը: Խաղողի որթի ոչիւր քսան օրուայ մէջ երեք անգամ կերպարանափոխուելով՝ արդէն հասուն միջատի մեծութիւն է ունենում և ինքն էլ սկսում է ձուաներ ածել: Հասկանալու համար թէ ֆիլօքսերան որքան կարող է բազմանալ, բաւական է ասել, որ ամեն մէկը մի ամառուայ մէջ մի քանի տասնեակ միլիօնների սերունդներ է առաջացնում, թէև ապագայ սերունդների պտղաբերութիւնը գնալով նուազում է:

Բ. Թեւաւոր ֆիլօքսերա: Բոլոր ֆիլօքսերաները երեք անգամ չեն կերպարանափոխուում:

Միջանիսը ամառ ժամանակ լաւ սնունդի և կամ մի ուրիշ պատճառով կերպարանափոխւում են չորրորդ անգամ և բոժոժներ են դառնում, որոնք ունենում են անկատար թւիկներ (տես պատկեր 5): Այս թւիկները զարգանալով արդէն կատարեալ թւերի են փոխւում: Այսպէս միջատը թւաւորութեամբ (տես պատկեր 6) թող:

նում է խաղողի որթի արմատները, դուրս է գալիս հողի երեսին և տեղադրուում է տերեւների վերայ, որոնց հիւթով և սննդւում է:

4. Այս և էգ ֆիլոքսերա: Թւաւոր ոչիլը նոյնպէս առանց բեղմնաւորութեան ձուաներ է ածում 3—4 հատ, որոնցից մի քանիսը շատ մանր են և թուիս կարմիր, իսկ միւսները—խոշորները դժգոյն գեղնաւուն: Այս ձուանները ածում է միջատը տերեւների անկիւններում, որտեղից սկսւում է տերեւի նեարդերի ճիւղաւորութիւնը: Այդ մանրիկ ձուաներից 8—13 օրից յետոյ դուրս են գալիս արու ոչիլներ, իսկ խոշորներից էգեր. (տես պատ. 7 ա և Ե):

7. Ձերպային չափէր ֆիլոքսերայի: Արու և էգ ֆիլոքսերաները ոչ մարսողութեան գործարաններ ունին և ոչ կնճիթներ: Սոքա ծնւում են միմիայն բեղմնաւորուած ձուաներ ածելու համար: Արուն (տես պատ. 7 ա) էգին բեղմնաւորելուց յետոյ շուտով սատակում է: Իսկ էգը (տես պատ. Ե) կենդանի է մնում ածելու համար իւր այն մէկ հատիկ ձուն, որ գրեթէ բռնում է միջատի ներքին մասը ամբողջապէս:

Սա երբ գտնում է խաղողի որթի մի ծածկուած ճեղք և կամ երբ հասնում է որթի կեղեին՝ ածում է այնտեղ իւր ձուն: Էգը կատարելով այսպէս իւր պաշտօնը սատակում է: Այս ձուն ամբողջ ձմեռը մնում է անփոփոխ և այս պատճառով կոչւում է ձմեռային ձու ֆիլոքսերայի: Այս ձուից գարնանը դուրս է գալիս անսեռ և անթւ ոչիլ—միջատ, որ իջնելով գէպի խաղողի որթի արմատները, բազմանում է վերանորոգուած ոյժով: Այսպէս ուրեմն ձմեռուայ ձուի միջոցով ֆիլոքսերան անթիւ կերպով բազմանում է:

IV* Թէ ինչպէս ֆիլոքսերան վնասում է խաղողի որթին (վաղին):

Խաղողի ոչիլը կերակրվելով խաղողի որթի արմատներ-

րից՝ առաջացնում է այդ արմատների վերայ հանգուցներ և բլրիկներ (կոշտեր) (տես պատ. 8 և 9) որոնք վերջը սկսում են փթիլ: Այս տեսակ փթիլը սկսում է կեղևից և անցնում է արմատի միջուկը: Խաղողի որթը զրկուելով արմատներից, չորանում է: Այսպէս է պատահում ֆիլոքսերայով վարակուած խաղողի այգիներում:

V* Թէ ինչպէս է տարածուած այս նոր հիւանդութիւնը:

Ֆիլոքսերան տարածւում է երեք ձևով: ա. Անթու ֆիլոքսերան սողալով տեղափոխւում է: բ. Թւաւոր ֆիլոքսերան թռչում է և գ. մարգիկ անգիտակցաբար փոխադրում են այս միջատը:

ա. Անթու ֆիլոքսերան սողալով տեղափոխւում է: Խաղողի մի որթը ուժասպառ անելով՝ արմատների վերայ բնակուած բոլոր միջատները տեղափոխվում են միւս մօտակայ ծառերի արմատների վերայ, որոնց կործանումն էլ նոյնպէս անխուսափելի է: Այսպէս ուրեմն ֆիլոքսերայով վարակուած տեղը հետզհետէ ընդարձակւում է և երկու երեք տարուայ մէջ խաղողի այգիներում մի որոշ տարածութեան վերայ տեսնում ենք չորացած խաղողի որթերի մի հրապարակ: Այս հրապարակը աստիճանաբար մեծանալով՝ վերջապէս բռնում է ամբողջ այգին: Խաղողի այգիների այս ձևով կործանուելը ֆիլոքսերայի հիւանդութեամբ կատարւում է չորս կամ հինգ տարուայ մէջ, որովհետեւ, ինչպէս տեսանք, միջատը անչափ ընդունակ է բազմանալու: Մի այգի կործանելուց յետոյ՝ ֆիլոքսերան տեղափոխվում է միւս հարևան այգիները, որոնց ուժասպառ անելով առաջ է գնում: Այսպէս ուրեմն այն երկիրներում, ուր խաղողի այգիները միմեանց մօտիկ են տրուած, օր. մասնաւորապէս գինեգործ երկիրներում, այս հիւանդութեան արագ տարածուելը և հետևաբար այգիների բոլորովին չորանալը անխուսափելի է դառնում:

Հիւանդութեան տարածուելու արագութիւնը հողի լատ-
կութիւնից է կախուած: Որքան հողի տակը աւելի ճեղ-
քեր ունենայ, նոյնքան միջատը աւելի հեշտութեամբ
կարող է որթի մի արմատից տեղափոխուել միւսը: Զուտ
աւազոտ հողը (грунты) միջատի այստեսակ տեղափոխուե-
լուն մեծ դժուարութիւններ է առաջացնում:

Բ. Թեւոյն Բիւօպէրան Լուսնէ: Վերեւում մենք ծա-
նոթացանք այս միջատի այն տեսակներից մէկի հետ, որ
կոչւում է թեւաւոր ֆիլօքսերա: Սա տարածում է այս
հիւանդութիւնը, թռչելով հարեան խաղողի որթերի վե-
րայ և մօտակայ այգիները:

Թեւաւոր ֆիլօքսերան իւր կազմուածքի նուազու-
թեան պատճառով ինքն իրան չէ կարող հեռաւոր տա-
րածութեան վերայ թռչել, բայց քամին է որ փոխադ-
րում է նորան հեռու այգիներ, ուր և սկսում է նա բազ-
մանալ: Որչափ խոնավ է քամին և ստէպ, նոյնչափ թեւա-
ւոր ֆիլօքսերան աւելի շատ է տարածւում մեծ քանա-
կութեամբ հեռաւոր տեղեր: Այս պատճառով եթէ ֆի-
լօքսերան երևացել է մի տեղ, թէկուզ միայն մի այգիի
մէջ, ոչ թէ միայն մօտակայ այգիներին կործանել է
սպառնում՝ այլ և հեռաւորներին, որոնք այդ քամու-
ճանապարհի վերայ են:

Գ. Մարտի անգիտչաբար փոխադրում է այս միջատը: Փի-
լօքսերայի տարածուելու պատմութիւնը ցոյց է տալիս, որ
վերոգրեալ երկու եղանակով է տարածւում այս հիւանդու-
թիւնը այն տեղերը միայն, որոնք սկզբում վարակուած
տեղին մօտիկ են: Իսկ հեռաւոր տեղերը մարդն է փոխա-
դրում: Փիլօքսերա հիւանդութեամբ վարակուած երկիր-
ներից բերուած խաղողի որթերը և ուրիշ ծառերը գլխա-
ւոր պատճառ են լինում այս հիւանդութեան տարածուե-
լու: Արդէն յայտնի է, որ ինչպէս Փրանսիա, Գերմանիա,
Աւստրո-Հունգարիա և Իտալիա, նոյնպէս և Ղրիմ, Սու-

խում և Ղուբան մարդկանց միջնորդութեամբ է տարա-
ծուել այս միջատը:

VI Թէ որտեղից է անցել այս միջատը Եւրոպա:

Մի գիտնական արդէն 1854-ին Հիւսիսային Ամե-
րիկայում գտաւ այս միջատը: Սակայն այնտեղ այս գիւտին
ուշադրութիւն չ'դարձրին, որովհետեւ այս հիւանդութիւ-
նից մի առանձին շօշափելի վնաս չէր նկատուում: Որով-
հետեւ Ամերիկայի խաղողի որթերի մեծ մասի արմատ-
ները ունին մի քանի առանձնատկութիւններ, այս
պատճառով ֆիլօքսերան բնակւում է գլխաւորապէս այդ
խաղողի որթերի տերեւների վերայ: Հետեւաբար և Ամե-
րիկայի այգիներին աւելի քիչ են վնասում, քան թէ Եւ-
րոպայի: Աւելացնենք, որ Ամերիկայում ինչպէս առաջ,
նոյնպէս և այժմ սակաւ է տարածուած գինեգործու-
թիւնը: Փիլօքսերան փոխադրուելով Եւրոպայի խաղողի
որթի նրբացած տեսակների վերայ, փոխեց իւր ապրելու
եղանակը, այսինքն՝ սկսեց ապրել և սնունդ առնել խա-
ղողի որթի արմատներից: Եւ ահա հէնց այս է այս մի-
ջատի կործանիչ ազդեցութիւնը Եւրոպայի այգիների
համար:

VII Ինչպէս պէտք է իմանանք ֆիլօքսերայի գոյութիւնը խաղողի
այգիներում:

Փիլօքսերան կործանիչ կերպով է ներգործում խա-
ղողի որթին, բայց արտաքին կողմից որթի վերայ միջա-
տի գոյութեան ոչինչ յատկորոշ նշաններ չեն նկատուում:
Փիլօքսերայի պատճառած հիւանդութիւնը կարելի է
համեմատել բարակացաւի հետ: Խաղողի որթերը կամաց
կամաց մաշւում են և վերջապէս զրկուելով իրանց ար-
մատներից, բոլորովին չորանում են: Բայց որովհետեւ
խաղողի որթի արտաքին մասերի հիւանդոտ տեսքը կա-

որդ է առաջանալ զանազան պատճառներէց, պէտք է ուրեմն հաստատապէս համոզուիլ թէ հիւանդութեան ուրիշ պատճառներ չ'կան: Ուստի և Ֆիլօքսէրայի գոյութիւնը ստուգելու համար պէտք է մանրամասնաբար զննել խաղողի որթի արմատները և տեսնել թէ արդեօք չէ՞ն երևում բարակ արմատների վերայ դեղին կամ թուխ-կարմիր հանգուցներ և բլրիկներ (կոշտեր) և կամ թէ չեն նկատուում արդեօք միւս արմատների վերայ կեղևի փթումն և կոշտութիւններ կօծիծների նման: Սակայն արմատների կոշտանալը և փթիլը զանազան պատճառներից էլ են առաջանում, հետևաբար և պէտք է ուշադրութեամբ զննել դուրս հանած արմատները՝ միջատը գտնելու համար: Վարակուած արմատների վերայ հասարակ խոշորացուցով մենք կգտնենք միջատներ, որոնցից մի քանիսը — մանրիկները արագապէս են շարժվում, իսկ միւսները — հասունները, ձուաներով շրջապատուած լինելով՝ մնում են անշարժ: Սոցա կարելի է միշտ գտնել վարակուած խաղողի որթի նոր արմատների դեղնադոյն կոշտութիւնների վերայ: Իսկ հին արմատների վերայ երբեմն ահագին քանակութեամբ են լինում այս միջատները առաւելապէս չորացած կեղևի շերտերում: Ֆիլօքսէրա միջատի կուտակումները դեղնաւուն կամ թուխ-դեղնաւուն բծերի նման են և տեսանելի հասարակ աչքով: Շատ սրտես մարդս այս բծերի մէջ կարող է որոշել առանձին առանձին միջատներ: Գտնուած միջատը պէտք է մանրակրկիտ զննել, թէ և հասարակ խոշորացուցով, և ստուգել թէ գտնուած միջատը ֆիլօքսէրա է արդեօք, որովհետև առանց խոշորացուցի մի ուրիշ միջատ կարող ենք ֆիլօքսէրայի տեղ ընդունել:

Ֆիլօքսէրա գտնելու համար հարկաւոր է նաեւ եղջերի չափ քաղցր կասկածելի խաղողի որթի արմատները զննել, որպէս զի ստուգուի միջատի գոյութիւնը: Այս տեսակ զննելը ամենից լաւ է տարուայ տաք եղանակին,

երբ ֆիլօքսէրան բարձրանում է դէպի հողի երեսը, հետևաբար և բաւական է զննել խաղողի որթի արմատների արտաքին մասերը, աշխատելով չ'վնասել սոցա:

Տարուայ ցուրտ եղանակին աւելի դժուար է գտնել ֆիլօքսէրան, որովհետև այս միջատը այդ ժամանակ խորն է մտնում, քչանում է և թուխ կարմիր, այսինքն խաղողի որթի կեղևի գոյնի է փոխւում, հետևաբար և չէ որոշւում նորանից: Եթէ կասկածելի այգիներում ամերիկական որթեր կան, պէտք է այդ որթերի տերևները ևս զննել, որովհետև այս տերևները իրանց տակը կօծիծներ են ունենում, որոնց մէջ թրթուրներ կան բազմաթիւ ձուկներով պատած:

Անհրաժեշտ է առհասարակ ի նկատի ունենալ, որ կասկածելի այգիներում ֆիլօքսէրայի գոյութիւնը վրձնական կերպով ստուգելու և այս միջատը որթի արմատների վերայ եղած իր նման միւս միջատներից զանազանելու համար՝ պէտք է քննել խոշորացուցով: Այս զննումը կամ հետազոտութիւնը նշանակութիւն կունենայ, եթէ կատարւում է մի հմուտ մարդու ձեռքով:

VIII Կարելի է արդեօք սլաշտպանել Կովկասի այգիները այս նոր հիւանդութիւնից

Այն երկիրները, որոնք բաժանուած են ընդարձակ տարածութեամբ և կամ ծովերով ֆիլօքսէրայի բուն դրած տեղերից, կարող են ազատ մնալ այս նոր հիւանդութիւնից՝ հետևաբար և խաղողի այգիների կործանումից, եթէ միայն ժամանակին ձեռք են առնուած ֆիլօքսէրայի մտնելու և տարածուելու դէմ պէտք եղած միջոցները: Համանման մի երևույթ, որ շատ խրատական օրինակ կարող է լինել մեզ համար՝ ներկայացնում է Զուլիցերիան: Յայտնի է, որ այս երկիրը արևմտից և հարաւից սահմանակից է Ֆրանսիայի և Իտալիայի, ուր ֆիլօքսէրան արդէն շարունակում է իւր կործանիչ գործը: Եւ

չ'նայելով, որ Զուլիցերիայում մի քանի անգամ երևացել է Փիլօքսէրան, երբ որթերի այս հիւանդութեամբ վարակուելու նշանները ստուգել են զուլիցերայիք՝ անմիջապէս առաջն են առած և յաջողութեամբ ոչնչացրած այս միջատը: Փիլօքսէրայի տարածուելու դէմ պէտք եղած միջոցները եռանդով գործադրելու շնորհիւն է, որ մինչև այսօր Զուլիցերիայի այգիները ազատ են մնացել այս կործանիչ հիւանդութիւնից: Միւսնոյն կարելի է ասել և Գերմանիայի նկատմամբ, ուր փոխադրուեցաւ այդ վտանգաւոր միջատը Ֆրանսիայից *):

IX Թէ ինչ է սպառնում Ֆիլօքսէրան Կովկասի այգիներին

Կովկասում կարելի է հաշուել մի տարածութիւն մօտաւորապէս 80 հազար գեոնտին, որ բռնում են խաղողի այգիները, որոնցից ամեն մէկը միջին թուով 100-200 վեզրօ և կամ բոլորը միասին 16 միլիօն վեզրօ գինի են տալիս՝ 24 միլիօն ռուբլի արժողութեամբ (1 ռ. 50 կ. հաշուելով վեզրօն): Այս բերքը նպաստում է ոչ թէ միայն Կովկասի՝ այլ և Ռուսաստանի շատ տեղերի արգիւնագործութեանն ու առևտուրին: Եթէ 24 միլիօն ռուբլին հաշուենք իբր 10% արգիւնք, այն ժամանակ Կովկասի խաղողի այգիների արժողութիւնը հաւասար կը լինի 240 միլիօն ռուբլի դրամագլխի: Ուրեմն եթէ մենք այսպիսի դէպքում անհոգ և անգործ մնանք՝ այսինքն զանց առնենք Փիլօքսէրայի Կովկաս մտնելու և տարածուելու դէմ միջոցներ ձեռք առնել՝ այն ժամանակ ոչ թէ միայն այգետէրերը, այլ և ամբողջ Կովկաս երկիրը կը կորցնէ իր օգուտը: Զը պէտք է մոռանանք

*) Միայն Ֆրանսիան առանձին վերցրած մշակում էր խաղողի այգիները, որքան երկրագնդին բոլոր միւս պետութիւնները միասին, այսինքն 2 1/4 միլիօն գեոնտին: Նոր հիւանդութիւնը, որ 1863-էջ սկսեց երևիլ, մինչև այսօր ոչնչացրել է մօտ 1 միլիօն գեոնտին, այսինքն՝ ամբողջ երկրի խաղողի այգիներն զրեթէ կէսը:

մանաւանդ, որ մեր երկրում տեղեր կան, ուր այգեգործութիւնն ու գինեգործութիւնը գիւղատնտեսութեան զլխաւոր ճիւղն են կազմում:

X Թէ ինչ պէտք է անենք մենք այս նոր հիւանդութեան դէմ:

Որպէս զի պաշտպանուի մեր երկիրը այս տեսակ կորուստ սպառնող վտանգից՝ Կովկասի գիւղատնտեսային ընկերութիւնը պարտք է համարում առաջարկել այգետէրերին և առ հասարակ երկրիս բարելաւութիւն ցանկացող անձանց ձեռք առնել հետեւեալ միջոցները՝

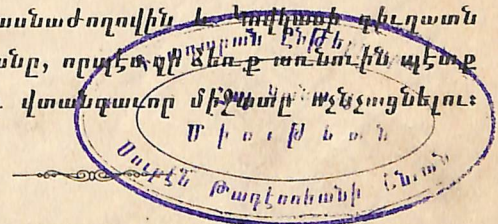
1. Զբերել տալ ոչ արտասահմանից, ոչ Ղրիմից և ոչ Սուխումից ու Կուբանից ոչ մի տեսակ խաղողի որթ և կամ մի ուրիշ բոյս:

2. Պէտք է հսկել խստութեամբ, որ գաղտնի կերպով չ'բերուին այդ տեղերից մեր երկիրը այդ բոյսերը:

3. Հարկաւոր է առանձին ուշադրութիւն դարձնել այն այգիներին, ուր վերջին տարիները Եւրոպայից, Ղրիմից, Սուխումից և Կուբանից խաղողի որթեր և ուրիշ ծառեր են բերուած ու տնկուած: Այս տեսակ այգիներ ունեցողներին Կովկասի գիւղատնտեսային ընկերութիւնը պարտաւորիչ կերպով խնդրում է՝

4. Տեղեկացնել իրան թէ երբ, ո՞ր տեղերից բերուած և ի՞նչ տեսակ խաղողի որթեր են ստացած դոքա և թէ չէ՞ն նկատում արդեօք այժմ այդ բերել տուած որթերի վրայ որ և է փոփոխութիւններ, և

5. Անհրաժեշտ հսկել խոշորացոյցով այգիների ծառերը և եթէ որթերի վրայ որ և է կասկածելի փոփոխութիւններ և կամ հիւանդութեան նշաններ նկատուին՝ անմիջապէս լայտնել այդ մասին տեղական գաւառապետին, Կովկասեան Փիլօքսէրայի մասնաժողովին և Կովկասի գիւղատնտեսային ընկերութեանը, որպէսզի ձեռք առնուին պէտք եղած միջոցները այդ վտանգաւոր միջոցները աչնչացնելու:

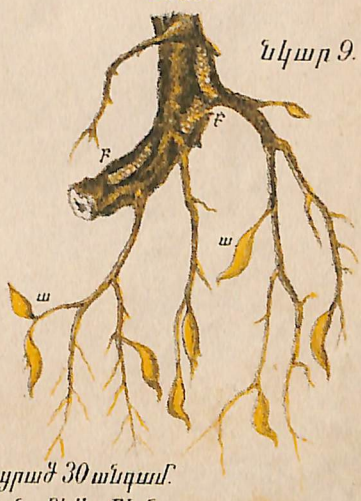
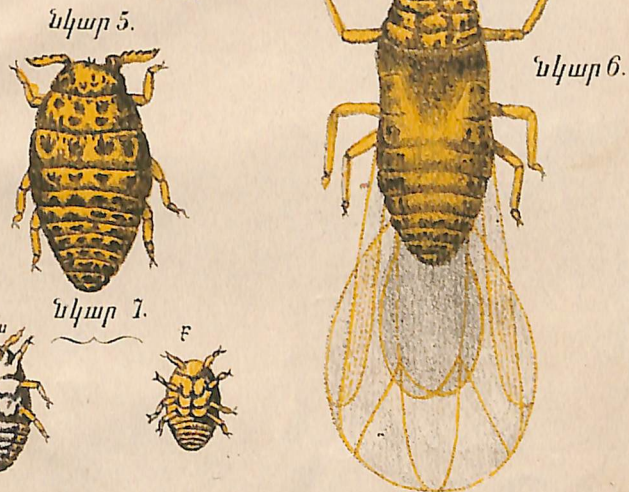
ՅԱՆԿ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԻ

Պատկ. 1—7 Խոշորացուցով մեծացրած 30 անգամ.

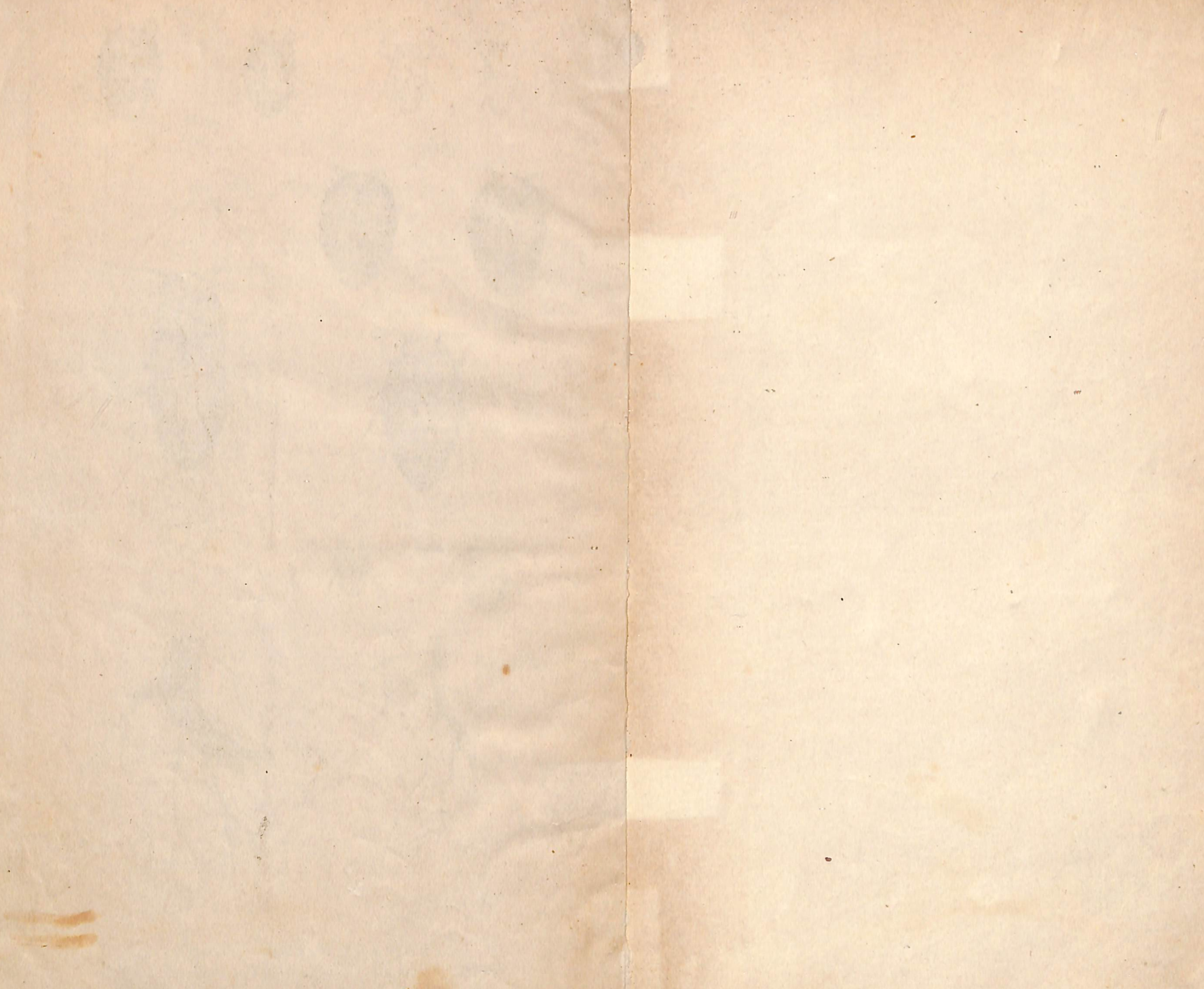
- Պատկ. 1 Նորեւուկ Ֆիլօքսէրա՝ ա. վերևի և ք. ներքևի տեսքը:
- " 2 Ֆիլօքսէրան առաջին և երկրորդ կերպարանափոխութիւնից չետոյ:
- " 3 Երրորդ կերպարանափոխութիւնից չետոյ ա. վերևի և ք. ներքևի տեսքը:
- " 4 Ֆիլօքսէրայի ձուկները:
- " 5 Ֆիլօքսէրայի բուսնը կամ իրանը Թիւկնեբի սկզբնաւորութեամբ:
- " 6 Թեւաւոր Ֆիլօքսէրա:
- " 7 ա. արու և ք. հզ միջատներ Ֆիլօքսէրայի ձմերաչին ձուկից դուրս ելած:
- Պատկեր 8 և 9 Ֆիլօքսէրայի ընական մեծութիւնը
- " 8 Խաղողի որթի արմատը առողջ ժամանակ:
- " 9 Խաղողի որթի արմատը սաստիկ վարակուած ժամանակ ա. կոշտութիւններ և Հանգուցներ. ք. ոջիւններ կուտակումները ձուկներով պատած:

458.52
8007

၂၀၁၆ ခုနှစ် ဇူလိုင်လ ၁ ရက်နေ့

Նկար 1-7, մեծացրա՞ծ 30 անգամ.
Նկար 8-9, բնական մեծությիւնը.

7491

2073

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0079206

